

A watercolor illustration of the Church of the Sacred Heart in Podgorica. The church features a tall, slender bell tower on the left with a cross and a clock face, and a large, modern-looking main body with a wide, flat roof. In the foreground, there are several tall, dark green cypress trees and a small, simple wooden building with a dark roof. The background is a soft, hazy sky with light blue and white tones.

DON NOSH GJOLAJ

Katolička crkva

Presvetog Srca Isusovog

Podgorica

Istorija jedne župe

UVOD

Pisati istoriju jedne župe kakva je podgorička – nije lako, to je neobrađena ledina do danas. Korijeni ove župe su od drevne Dukljanske nadbiskupije, drugim riječima od ranog paleokršćanskog perioda, nastavlja se u Srednjem vijeku, pa onda u razdoblju Osmanskog carstva. Ideologija panslavističke propagande, monistička ideologija komunizma, su štetni faktori u istoriji župe, odnosno katolicizma itd. Istoričari treba da se otarase stereotipa, ideologija, kao i šovinističkih ubjeđenja, koja ne služe dobro istoriji kao nauci.

Trudio sam se prikazati istoriju župe u kratkim crtama, na površan način i telegrafski, počevši od njenog početka. Ukupno ima šest poglavlja, koja su raspoređena ovako:

PRVO POGLAVLJE

Paleokršćansko razdoblje, str. 3.

DRUGO POGLAVLJE

Srednji vijek, odnosno X-XV. stoljeće, str. 5.

TREĆE POGLAVLJE

Osmanska vlast od 1479. do 1879. godine, str. 6.

ČETVRTO POGLAVLJE

Obdoblje XIX. i XX. stoljeća, str. 9.

PETO POGLAVLJE

Dolazak salezijanaca od 1966., godine, str. 13.

ŠESTO POGLAVLJE

Doprinos časnih sestara (redovnica), str. 30.

ŽUPA PRESVETOG SRCA ISUSOVA Počinje kao središte franjevačke misije još od 1867. godine sa istim zaštitnikom, osnovana je 1903. i potvrđuje se 1966. godine, u novim prostorijama – na Koniku.

GRANICE ŽUPE Podgorička župa graniči sa župama: Šestani, Cetinje, Nikšić, Gusinje, Koće, Gruda i Tuzi.

DEKANAT Podgorički.

ŽUPNIK Don Janez Mirtek SDB.

KAPELANI Don Viktor Ganc SDB, Don Nosh Gjolaj SDB.

JEZIK Albanski (80%) i hrvatski (20%).

VJERNIKA Više od 2000.

ŽUPA IMA VIŠE PODRUŽNICA Kruševac — kapela "Presvetog Srca Isusova"; Omerbožaj — kapela "Gospa od Krunice" i "sveti Antun".

GROBLJE Župa ima nekoliko groblja: Podgorica i Omerbožaj po dva groblja.

I. PALEOKRŠĆANSKO RAZDOBLJE

DIOKLEA, DOKLEA – DUKLJA

Praistorijska naselja nalazimo u ovim krajevima još od kamenog doba. U ilirskom razdoblju, ove su krajeve naselila ilirska plemena, Labeati i Dokleati. Labeati su se prostirali od Skadra do današnje Podgorice, gdje su sagradili poznatu tvrđavu Medun (Meteon). Dok su se Dokleati prostirali u Zetskoj dolini, a poznati je grad bio Doklea.

Tijekom rimskog perioda, u okolini Podgorice, bila su tri urbana središta: Alata, Birziminium i Doklea.

Doklea, Dioklea ili Duklja nalazi se 3 km od Podgorice, gdje se spajaju rijeke Morača i Zeta (s desne strane Morače, a s lijeve strane Zete), te potok Širalia, osnovana kao glavni grad Prevalitane tijekom Flavianovog razdoblja, u prvom stoljeću. Po prvi put nalazimo ime Diokleje kod Ptolomeja, oko drugog stoljeća prije Krista. Grad je dobio ime po ilirskom plemenu Dokleata, vrlo brzo se razvio i ograđen je debelim i masivnim zidovima 1,5-2 metara, u obliku paralelograma. Imao je mostove, na Morači i potoku Širaliji, i predstavljao je "most" povezivanja Skadra i Narone. Vjeruje se, prema usmenoj tradiciji, da je Dioklea bila rodni grad poznatog cara Dioklecijana, ali do sada nema jasnih istorijskih izvora o tome.

Dioklea je bila grad i crkveno središte biskupije, a zatim i nadbiskupije. Tijekom Vespazijanovog razdoblja grad je dobio status municipium-a (imao svoj statut i vlast) te postaje važno političko i kulturno središte. Osim rimskih građana, stanovništvo su činili i autoktoni Iliri, kao i romanizirani Iliri.

Grad je imao bujnu istoriju: srušen je tijekom napada Barbara (Avara) početkom petog stoljeća, zatim je razoren od Gota 489. godine,

a 30 godina kasnije, točnije 518. godine, i od potresa, da bi ga na kraju definitivno uništili Bugari (Samuel) u X stoljeću.

Od V. stoljeća Duklja (Dioklea) je sufragana Skadarske nadbiskupije, a prvi poznati dukljanski biskup zvao se Euander (Evander) (450. godine). Jedan je od potpisnika akta na IV. - Kalcedonskom koncilu (451. godine). Dioklea kasnije postaje čak nadbiskupijom i metropolijom, koja je pod svojom nadležnošću imala sufragane: Bar, Ulcinj, čak i Skadar, te brojna druga biskupska središta, do razrušenja grada. Poslije Euandra bio je biskup Maksim (451-458). Zatim imamo pisma pape Grgura Velikog pri kraju VI. stoljeća, gdje se spominju biskupi Paulus (590), te Nemesion (602). Stare metropolitane Diokleje nalazimo i u Skadru. Dokaz o organiziranju crkve ili kršćanske zajednice u Diokleji, polovinom VI. stoljeća daje jedan natpis, graviran na kamenu, pronađen u kapeli na groblju. Prema zapisu, kapelu je sagradila diakonisa Ausonia po zavjetu. Kao što se vidi, kršćanska zajednica imala je takođe red diakonisa. Dva pisma Grgura Velikog i natpisi urezani u kamenu, glavni su dokazi za Diokleju do 602. godine.

Kasnije, za vrijeme cara Leona III, koji odvaj biskupije zapadnog Balkana i pripaja ih Konstantinopolisu (732.), Diokleja pripada Metropolijski Drač. Spominju se i tri anonimna nadbiskupa oko 877. godine. Diokleja se postupno gasi i posljednji nadbiskup bio je Ivan (Johannes – 900-?) oko 980. godine, kada su Bugari srušili grad i Ivan se preselio u Raguzu (današnji Dubrovnik). Sredinom X. stoljeća Porfirogenet opisuje razoren i srušen grad.

Od starog grada Diokleje sačuvani su samo ruševine zidova kao i palače s velikim brojem sarkofaga i ukrasni reljefi, natpisi grobova na latinskom, kako tvrdi britanski arheolog Arthur John Evans, koji je radio sedam godina na istraživanju grada Diokleje. Skulpture i fragmenti starog ilirsko-rimskog grada svjedoče kulturu i drevnu civilizaciju ovog mjesta, koji je prema nekim procjenama imao i preko 20.000 stanovnika u prvom stoljeću poslije Krista.

Stanje Diokleje opisuje takođe kotorski historičar Mariano Bolizza, koji 1614. godine tijekom posjete Diokleje svjedoči o temeljima monumentalnih građevina, ruševinama jedne kršćanske crkve, otvorenim fragmentima arhitekture, natpisima (Emilia Paula), kao i o vodovodu dužine 12 milja, od Cijevne. Pronašao je nešto kovanog novca. Tvrdi da su Turci gradili u Podgorici, noseći isklesano kamenje i obrađeni mramor iz Diokleje.

Za potrebe grada bio je od rijeke Cijevne izgrađen vodovod, koji prolazi kroz Dinošu, Omerbožaj, Vrela Ribnička, te kroz polje Zlatice. Jedan ogranak vodovoda opskrbljivao je tvrđavu Alata (kod spajanja Ribnice i Morače), koja je bila karavanska postaja, a povezivala je Skadar s Naronom, dok je drugi ogranak vodom opskrbljivao Diokleju.

Jedan ili dva kilometra od Diokleje, na sjeveru polja Zlatice, pronađene su ruševine jedne bazilike. U gornjem dijelu bazilike nalazi se sarkofag. Procjenjuje se, da je ovaj obje-

kat izgrađen u rimsko doba. Prema riječima stručnjaka, bio je obložen s mramornim pločicama i ukrašen mozaikom.

Nakon što su Diokleju srušili Goti a nešto kasnije i snažni potres (518), neki historičari misle da je sjedište biskupije premješteno na Zaticu. Ostali, međutim, misle obrnuto, da je središte biskupije u IV. stoljeću bilo na Zlatici, a zatim je preseljeno u Diokleju, te u grad Martinići. (Osim arheoloških ruševina, postoji i lokacija pod nazivom "dolina biskupa"). Nedaleko od te lokacije, nalaze se ruševine jednog mosta, sagrađenog, prema nekima u VII. stoljeću, preko rijeke Morače, koja je povezivala Diokleju i Zaticu. Most je bio srušen tijekom osvajачkog rata bugarskog kralja Samuela. Neki historičari smatraju, da je most služio vjernicima da dođu u crkvu, odnosno samostan benediktinaca na Zlatici.

Nažalost, klesano kamenje u ruševinama Diokleje iskorišteno je za gradnju turske tvrđave Depedogen, kao i mnogih kuća u starom gradu Podgorici, pa i Glavatovića džamije. Ne samo da su kroz stoljeća blaga grada Diokleje opljačkana, nego je, za vrijeme komunizma, kroz središte grada Diokleje, izgrađena željeznička pruga, koja povezuje Podgoricu s Nikšićem, a osim toga i asfaltiran put. Istraživanjem ruševina Diokleje bavio se ruski arheolog Kovaljevski, sredinom 19. stoljeća, a prvu istoriju Diokleje objavio je Italijan Mr. Piero Sticotti (Beč, 1913) pod nazivom „Rimski grad Doclea u Crnoj Gori”.

MEDUN

Oko 12 km sjeveroistočno od Podgorice nalazi se poznata utvrda ilirskog plemena Labeata, Medun (Medeon, Meteon). Izgrađen je u III. ili IV. stoljeću prije Krista od ilirskih plemena, koja su se ujedinila protiv rimske opasnosti. Svoju moć i glavni procvat dostigao je u razdoblju ilirskog kralja Gencija, a gasi se nakon turskog osvajanja tijekom 1467. godine.

II. SREDNJI VIJEK, X–XV. STOLJEĆE

Stari antički grad Birziminium, koji je tijekom srednjeg vijeka preimenovan u Ribnicu, nalazio se na mjestu gdje se Ribnica uliva u Moraču, gdje se nalaze ruševine stare tvrđave Ribnice.

Prema tradiciji, ovdje je rođen Stefan Nemanja, koji je kršten po latinskom ili katoličkom obredu (prema nekima u benediktinskom samostanu sv. Mihovila u Dinoši ili na Zlatici, ili prema drugima u crkvi sv. Đorđa u Podgorici!). Prema arhivima Raguze (Dubrovnika) i Kotoru, po prvi put ime Podgorica spominje se u avgustu 1326, a prema nekim drugima to ime može biti još od početka XIII. stoljeća. Prije toga, od 1054. godine zvala se Ribnica, prema imenu rijeke Ribnica. Tijekom srednjeg vijeka, Podgorica je bila pod vladavinom Vojislavljevića, Balšića i Crnojevića, sve do 1474. godine, kada su je osvojili Turci. Tijekom Osmanskog carstva Podgorica je bilo administrativno, političko i trgovačko središte.

Prema Bogumilu Hrabaku, u užem prostoru Podgorice bilo je više naselja, kao i crkava. U dijelu Doljana, zvanom Lontodokla, bila je utvrda sa nekoliko crkava.

Podgorica je imala nekoliko crkava i samostana. U starim predanjima spominje se redovnički samostan na Pobrežju, onda crkva na Draču, kod kuće Đečevića (ostaci samostana i crkve vidljivi su i danas). Zatim su crkve postojale i u tako zvanoj Kiš mahali (Kishë mahallë, izraz je sačuvan u verziji na albanском) i Tečiji iznad Ribnice („Tečija” dolazi od turske riječi „teća”, što znači samostan). Isto tako je i u naselju Čepurci, ispod Ljubovića, postojala jedna crkva. Predanje tvrdi, da je i na području Drpe Mandića u staro doba bio samostan.

U tekstu objavljenom u „Glasu Crnogorca”, 1886. godine, dr. Petar Miljanić podsjeća da se u kući Ujkaševića na Pobrežju, može vidjeti na desetke velikih gromada, koji pokazuju da potiču iz nekadašnje crkve, u kojima je bilo gravura i ikona.

Od crkava prije osmanskog perioda, sačuvana je samo crkva Svetog Đorđa, ispod Gorice, koja izgleda da je sagrađena u X. ili XI. stoljeću, ili čak možda krajem IX. stoljeća. Prema riječima Aleksandra Deroko, crkva Sv. Đorđa sadrži stil srednjovjekovnih katoličkih crkava, koji je bio karakterističan za crkve u Dalmaciji, vrlo slična crkvi sv. Petra kod Omiša.

Važni spomenici iz tog razdoblja, osim crkve Sv. Đorđa, su stara utvrda Depedogen, Sahatkula, Osmanagića džamija, Glavatovića džamija i Starodoganjska džamija. Inače, Podgorica je imala oko 6 džamija. Iz tog razdoblja su poznati mostovi: most na Ribnici, Vezirov most itd. U periodu Otomanskog carstva, Podgorica je pretrpjela razorne potrese, kao i dvije epidemije kolere, a s druge strane, iseljavanje katoličke populacije na jadransku obalu od Raguze (Dubrovnika), Makarske, do Istre, nakon neuspjelog rata za oslobođenje od Turaka. S jedne

strane, imamo prelazak u islamsku vjeroispovijed (prema nekima Podgoričani su bili prilično veliki vjerski fanatici), a s druge strane asimilaciju ilirsko-albanskog stanovništva, u početku prelazeći u pravoslavlje, a kasnije u Slavene, počevši od 1611. godine – pleme Paštrovića, zatim Bjelopavlići, Piperi, te na kraju Kuči, 1713. godine.

BENEDIKTINCI I DOMINIKANCI

Tijekom srednjeg vijeka, kako ističu Jeriček i Shufliay, benediktinci i dominikanci odigrali

su vrlo važnu ulogu u ovim krajevima. Da nisu bili benediktinci i dominikanci, balkanski Albanci bili bi Grci, ili Slaveni! Oni su doprinijeli ne samo kristijanizaciji Slavena, nego i uspostavljanju i očuvanju identiteta ilirsko-albanske zemlje. Ovdje, na prostoru Podgoričke župe, imamo benediktinske samostane na Zlatici, kao i na lokaciji Kishëzat (albanska riječ sa značenjem – crkvice) u mjestu Tojeć, i Sv. Mihovil u Dinoši, dok su Dominikanci bili u Starom Kolašinu. (Još nisu dovoljno i adekvatno istraženi).

III. RAZDOBLJE OTOMANSKE OKUPACIJE (1479–1878)

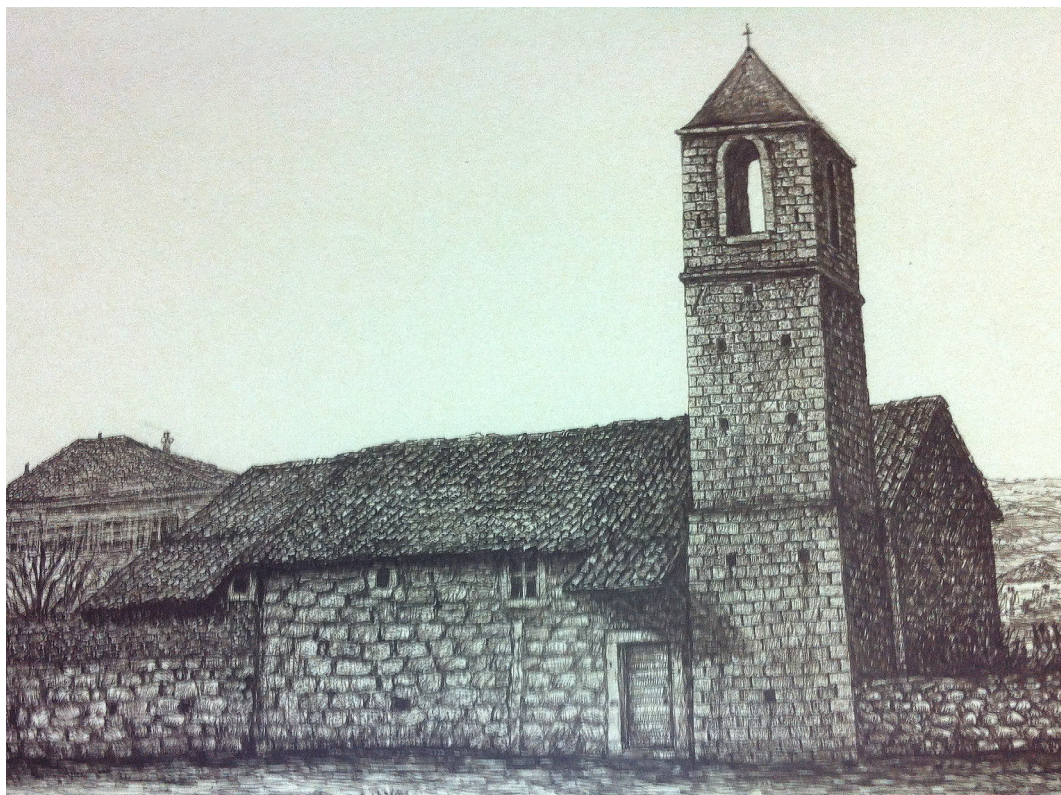
KONTINUITET FRANJEVAČKIH REDOVNIKA, NAKON ODLASKA BENEDIKTINACA I DOMINIKANACA

Nakon poraza na Kosovu (1389), osvajanja Skadra (1479) i Bara (1571), cijeli albanski prostor, u kojem je djelovala Katolička crkva, pala je u ruke Osmanlija. S druge strane, položaj Venecije je oslabio, a da bi zadržao vlastite interese, na štetu kršćanskog svijeta, dogovara se s Otomanskim Carstvom. Veliki crkveni redovi, kao što su benediktinci i dominikanci, koji su prije bili stupovi albanske katoličke crkve, bili su ugašeni. Njihovi samostani, svjedočanstvo procvata katolicizma, postale su ruševine pod nogama osmanlijskih osvajača. Samo su franjevci ostali na ovom području, doživljavajući beskrupulozne i krvave patnje

i napade na Crkvu. Oni su istovremeno svjedoci velike apostazije albanskog naroda od Crkve i njihovim prelaskom na islam.

Položaj katolika korjenito slabi nakon Bitke kod Lepanta (1. decembra 1571), gdje pada u ratu i posljednji ulcinjski i barski nadbiskup mons. Ivan Bruno, rođeni Ulcinjanin. Predaja Bara otomanskom osvajaču predstavlja momenat, kad su Turci počeli rušiti crkve kao i proganjati katolike, te paliti crkvena dobra, što je uticalo kako na iseljavanje, tako i na konvertiranje u islam ili pravoslavlje.

U XVII. stoljeću, cetinjski vladika Ruvim je većinu plemena Kuči obratio na pravoslavlje. Kod plemena Bjelopavlića tijekom 1633., bilo je 200 katoličkih porodica. Dok je u prostoru između Zete i Morače, 1635. godine, bilo gotovo 1.000 katolika. Gotovo sav Piper, 1610.

godine, bio je katolički. Prema srpskom istoričaru V. Ćoroviću, do 1610. godine Piperi su u potpunosti katolički, a u XIX. stoljeću, većina Piperjana prelaze u Pravoslavnu crkvu. Prema spomenutom istoričaru, na to su uticale brojne bitke protiv Turaka, kao što je to bila ona iz 1732. godine protiv Osman paše, a zatim one iz 1788. i 1796. protiv Mahmud paše - Bušatlije i 1810. protiv Tahir Paše.

Takođe je uticao i nedostatak klera, kao što čitamo u pismu koje je Nikola Mechaisci poslao kardinalu S. Giorgio, nunciju Svete Stolice, u Veneciji 1599. godine, prema kojem proizilazi da je zbog nedostatka katoličkih svećenika dio populacije konvertirao u grčko ili slavensko pravoslavlje, a ostatak u islam.

Prema Thalloczy-u „Franjevci su bili ti, koji su nakon turskih osvajanja preuzeli zapuštene župe i benediktinske samostane, koji su ostali

pusti. Pružali su otpor, bili su skrivena straža Albanskog sjevera čak i tada, kada za ovu zemlju Europa nije pokazala nikakav interes, i kada je turska vlast činila sve kako bi uništila svaki znak kršćanstva. Čuvali su do današnjeg dana živu katoličku vjeru.”

Izvjestaji Marina Bizzija (1610) pokazuju da su neka plemena još uvijek ostala katolička: Kući, Piperi, Bratonožići, Bjelopavlići. A misionar Đ. Vušković je trideset godina kasnije (1640) govorio da u plemenu Bjelopavlića još uvijek ima 200 katoličkih domova, te da većina vjernika uzalud čeka svog svećenika, pa prelazi ili u pravoslavlje, ili u muslimane.

U jednom dokumentu, iz 1614. godine, Marin Bolizza je govorio o Skadarskom Sandžaku, koji je obuhvatao i Podgoricu, i tu se tvrdi, da je Podgorica mala tvrđava, okružena naseljem od oko 900 kuća, i većinu čine kršćani

(katolici). Podgorica kao takva bila je grad, varoš i selo.

Jedan drugi dokument, Francesca Bolizze, Kotor 7. decembar 1640., tvrdi da je župa Grude (Franjevačka misija) obuhvatala cijelu Podgoričku ravnicu, brda iznad Skadra, do Drivasta (alb. Drisht), Hote, Škrelj, Kastrat, Kelmend, te tri ili četiri katolička sela u Kučima.

Nijesu falili progoni od strane Turaka, (1639 i 1643-1644), osobito za vrijeme rata između Turske i Venecije (1646-1649). Posljedice ovog rata su i franjevački mučenici, kao p. Paolo da Veglia iz Mantove i p. Salvatore da Offida, koji su 1646. godine pretrpili mučeništvo na rijeci Cijevna, u području Zatrijebač - Gruda; Gjergj Jubani je 1648. pretrpio mučeništvo kod Bara, a p. Ferdinando da Albisola i p. Giacomo Zampa pretrpjeli su mučeništvo 1649. godine; fra Gjergj Suma i p. Gaudenci iz Grude prolaze kroz mučeništvo 1688., blizu Tuzi, a p. Antonio i S. Jacobo 1693. godine u blizini Podgorice. Čini se da su ovi posljednji bili župnici u Podgorici.

Kasnije, možemo pretpostaviti, kako kaže mons. Petar Perkolić, o katolicima u Podgorici vodili su brigu franjevački misijonari iz župe Gruda. Kako i koliko vremena, nemamo precizne podatke. Mada nadbiskup Zmajević ne spominje katolike tijekom posjete koju je učinio Hodo Begu, u Podgorici (1702/03).

XIX. STOLJEĆE

O katolicima u Podgorici ne piše ništa od početka XVIII. do sredine XIX. stoljeća. Za

to vrijeme je bilo nekoliko katoličkih porodica, trgovaca, obrtnika (zanatlija), seljana, ali oni nisu imali mjesto za molitvu. Godine 1865. katolički svećenik u Podgorici, don Nuo Sclaku (Shllaku), kupio je kuću i zemlju Mark Ujke (koji je bio porijeklom iz Grude i nekada stanovnik Podgorice). To se zemljište graničilo sa kućom kćeri Tokove, a na drugoj strani sa vrtom Ibrahima Čabija, zatim sa rijekom Ribnicom, i na drugoj strani sa putem (danas Pogrebno – bivši Dom JNA).

Prema usmenoj predaji, imamo još jednu malu katoličku crkvu u naselju Drač, koji se naziva takođe i „Cvjetin Brijeg“, blizu kuće Kolë Gjyshit Pecaj, a ta je crkva bila na starom katoličkom groblju u Podgorici, koje je služilo ne samo za katoličke vjernike, nego i za muslimane. Ovo je potvrdio g. Kolë Gjyshi Pecaj, koji je tijekom izgradnje svoje kuće, naišao na zidine stare crkve, a i sada su vidljivi neki grobovi (sada prodavnica – nekad samouslužna prodavnica), ali još nije pronađen neki dokument o ovoj crkvi, osim što se u blizini nalazi katoličko groblje!

U početku, župa Podgorica pripadala je Skadarskoj nadbiskupiji, zatim franjevačkoj misiji iz Grude, a nakon toga prefekturi Kastrat. Godine 1867. došli su franjevci, kao prvi od njih spominje se pater Ludovico Dal Sasso (1867-1895), koji je služio 27 godina i bio je most između Osmanskog carstva i Crne Gore. Dolaskom Crnogoraca u Podgoricu, većina stanovnika Podgorice iseljava se u Skadar ili u Tuzi, a na njihovo mjesto dolaze Crnogorci, koji su promijenili strukturu stanovništva i nacionalnosti ovog gradića.

IV. OBDOBLJE XIX. I XX. STOLJEĆA

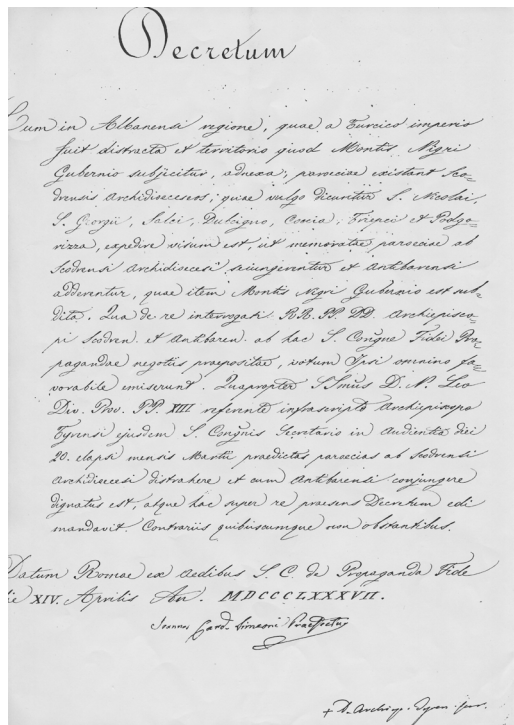
PODGORICA POD BARSKOM NADBISKUPIJOM

Novo razdoblje počinje sa nezavisnošću Crne Gore, nakon Berlinskog kongresa 1878. godine. Ova župa pripaja se Barskoj nadbiskupiji, otcijepivši se od Skadarske nadbiskupije Uredbom Svete Stolice (dekretom) 14. aprila 1887. To se dogodilo u razdoblju pape Leona XIII, a dekret je potpisao kardinal Joannes Simeoni, prefekt Propaganda Fide.

Prve bilješke o Podgorici, iz tog razdoblja, donosi p. Anselm (p. Sërma) da Pistoja (+ 1882) župnik Šestana, tijekom njegove posjete Podgorici 1880., koji kaže da je u Podgorici djelovao p. Ludovik dal Sasso. On je vodio župu punih 27 godina, sve do smrti (1867-1895). P. Ludovika sjeća se takođe i njegov nekadašnji biskup, mons. Karel Pooten 1887. godine, u obavještenju za Skadarsku nadbiskupiju i u izvještajima o župama franjevačke misije, gdje kaže da je u Podgorici djelovao p. Ludovik dal Sasso, stari misionar i bivši prefekt, koji je brinuo o više od 60 katolika, koji su bili u Podgorici.

Podgorica je 1887. godine, zajedno s Danilovgradom i Nikšićem, imala 210 vjernika. No, u jednom drugom dokumentu, iz 1888. godine, mons. Šimun Milinović za Podgoricu kaže: "Podgorica nema ni crkve, ni kapele, a misa se slavi u kuhinji Hospicija, a broji 230 vjernika".

Prema jednom izvještaju biskupa Šimuna Milinovića (21. januar 1894.), za župnika u Podgoricu poslat je p. Mariano da Palmanova (poznat kao pater Paša), koji je bio u mogućnosti držati Podgoricu, Rijeku Crnojević, Danilovgrad i Cetinje, jer je p. Ludovik bio star, prešao je naime 80-tu godinu, te nije bio sposoban administrirati župu Podgorice. Ali

crnogorska vlada p. Marianu ne izdaje vizu. Međutim, p. Ludovik dal Sasso je u jednom pismu zatražio, 30. aprila 1895. godine, da ga se oslobodi dužnosti župnika, a da se na njegovo mjesto imenuje p. Stjepan Naletilić, koji je nekoliko godina ranije pomagao p. Ludoviku. P. Stjepan, župnik od 1895 - 1899, bio je neumoran radnik, koji je sagradio veliku župnu kuću, koja je takođe služila za slavljenje svete mise. Na osnovu jedne nadbiskupove pastoralne posjete, 15. maja 1897., procijenjeno je da Podgorička župa ima oko 200 vjernika.

U jednom sertifikatu od 19. januara 1896. godine kaže se, da je p. Stjepan Naletilić, župnik u Podgorici, svjedočio da je bio prisutan kada je umro zatrijebački župnik p. Secondiano i da je sve ostavio nadbiskupu barskom, mons. Šimunu Milinoviću.

Prema jednom zapisu mons. Šimuna Milinovića, šalje u Podgoricu šestanskog i barskog župnika p. Filipa Nikić, koji je tu župnik od 1899, do svoje smrti 1902. godine, a p. Stjepan se vraća u svoju provinciju.

Dotadašnji ulcinjski župnik, p. Anton Campanella (iz Napulja, Italija) imenovan je za župnika Podgorice (1902-1940). Služio je, zbog okolnosti tog razdoblja, u tri države: Crnoj Gori, Austriji i staroj Jugoslaviji. Knjaz Nikola, 1906. godine, izdaje dozvolu za izgradnju župne crkve u Podgorici. Princ (Knjaz) Crne Gore, Nikola Petrović, iako je potpisao konkordat s Vatikanom još 1886. godine, bio je strogo protiv Katoličke crkve. Jedna od činjenica za takav zaključak je i crkva u Podgorici, za koju nije davao dozvolu. U ovom slučaju, izgleda da je bio prisiljen nakon posjete italijanskog kralja, Viktora III Emanuela.

Italijanski konzul u Crnoj Gori uputio je pismo mons. Milinoviću 26. aprila 1906. godine. Kaže, da je za obnovu crkve u Podgorici princ Nikola dao 500 kruna, kralj Italije 2.500 italijanskih lira, jedna nacionalna organizacija za pomoć italijanskim katoličkim misionarima 3.000 lira, zatim i sedam savjetnika uprave duhanskog monopola 900 lira. To su dali p. Campanelli.

Predstavnik Ministarstva prosvjete i crkvenih djela, ministar pravosuđa - poslao je pismo nadbiskupu mons. Milinoviću, 13. maja 1906. godine. Izvijestio ga je, da je odobrena dozvola za rekonstrukciju rimokatoličke crkve u Podgorici i traženo zemljište za groblje.

Podgorička crkva, odnosno župa, posvećena je Presvetom Srcu Isusovu. Kao što je mons. Šimun Milinović tvrdio 1908. godine, crkva je bila lijepa, ali još uvijek nije bio završen unutarnji dio.

Godine 1908. župa Podgorica imala je 65 porodica i 240 vjernika. Tijekom mandata p. Antona izdaje se dozvola za izgradnju nove crkve u blizini kuće, koja je služila i kao crkva (kapela Hospicija). Nova crkva posvećena je 1910. godine, pod imenom „Presveto Srce Isusovo“.

Dana 17. aprila 1906 traži se da se kupi parcela za groblje. Kupuje se na lokaciji Drač (u blizini današnje crkve). No, koliko je to groblje staro, još uvijek nije poznato. Natpis na jednom grobu glasi „Bjeshkë Bacja — nëna e Zef Dodës Ivanaj 1833–1893“ (u prijevodu: „Bjeshkë Bacja — majka Zefa Dodinog Ivanaj 1833–1893“). Na tom katoličkom groblju u Podgorici, ili pored njega, uz vjernike

iz župe sahranjeni su i vojnici Balkanskih ratova (1911-1913), pretežno katolički Albanci iz Sjeverne Albanije, a među njima je bio Zef Prekë Ujka (Gjolaj) iz Krševa, koji je teško ranjen u bitci na Dečiću i umro u Podgorici. Tu počinjavaju takođe i neki vojnici, koji su pali u Prvom i Drugom svjetskom ratu.

Godine 1971., na barbarski način su razbijene ploče na grobovima, nakon nekog pamfleta.

U VRIJEME AUSTRIJE (1916–1918)

Poznat je jedan detalj iz perioda Austrije: zahtevano je, da se istakne zastava Austrije tijekom kriziranja 1916. godine, a mons. Nikola Dobrečić se tome usprotivio, jer je navodno on bio nadbiskup, kao i primas srpski, pa je istaknuta srpska zastava.

Prve „Pučke misije” u župi Podgorica bile su 7. novembra 1916, a vodili su ih isusovci, o. Frano Genovizzi, S. J.

PERIOD PRVE JUGOSLAVIJE (1918–1940)

Sekretar nadbiskupije, don Marko Aškić, pisao je župnicima Podgorice, Zatrijepča i Koća, 13. marta 1923. godine. Traži da što prije pošalju podatke o živoj djeci (koliko dječaka, koliko djevojčica), koja su rođena u periodu između 1910–1916. godine. To je tražio Inspektorijat za obrazovanja iz Cetinja (6. marta 1923).

Evo nešto od sadržaja pisama, koja je p. Anton Campanella poslao nadbiskupu:

Campanella je pisao nadbiskupu 18. februara 1918. Govori u vezi sa parcelom crkve u Podgorici, u blizini Ribnice, koju je prisvojio Sokol Baci. On ju je valjda kupio za 12.000 kruna. Ako crkva toliko plati, može dobiti parcelu. On (Campanella) je odvjetniku Zeroviću rekao, da imaju dokumente o kupnji. Ali je odvjetnik odgovorio, da zakoni Crne Gore ne prave nikakvu razliku, te da se parcela prodaje na 10 godina. Zatim je detaljnije objasnio

kako je slučaj dospio na sud, i kako su reagovali Sokol Baci i njegov sin, a zatim i neka prodavačica Kalistani, koja nije imala nikakvog ovjerenog dokumenta, da je parcela njezina.

Campanella je pisao nadbiskupu 30. novembra 1927. Govorio je o porodicama i članovima, a takođe i za Berane, Kolašin, Danilovgrad, koliko je krštenja, vjenčanja, umrlih, ispovijedanih, pričesćenih. Takođe je pisao i o pobožnosti tih ljudi, i na kraju u vezi sa milostinjom.

Pri kraju mandata p. Antona Campanelle, prema šematizmu iz 1939. godine, župa Podgorica brojila je 1.876 vjernika. Taj isti šematizam spominje, kako je don Marcel Dubravica bio vojni svećenik u Podgorici. Takođe je bio tu i fra Bono Šapina, koji je poslao pismo u Rim, gdje je opisao teško stanje Podgoričke župe.

Prema mons. Petru Perkoliću, osim što je bio svećenik, p. Campanella bio je i ljekar, jer je stu-

dirao i medicinu, pa je pacijentima određivao dijagnozu i dijelio im recepte.

PERIOD DRUGOG SVJETSKOG RATA (1941–1944)

Jugoslavenske vlasti ne daju više dozvolu p. Antonu da ostane u Podgorici, pa je morao u što kraćem roku otići. Do Božaja (Hani i Hotit) ispratila ga je njegova služavka Kona, koja mu je ukrala torbu, u kojoj je držao novac pretvoren u zlatnike napoleona. Tu je doživio infarkt srca, pa je ubrzo nakon toga i umro u Skadru. Umjesto p. Antona imenuje se posljednji franjevački župnik, p. Engjëll Vjerdha (1941–1944). Tijekom bombardovanja Podgorice, 5. maja 1944, kada je oštećena crkva, svećenikova služavka Kona izgubila je život na kućnim vratima. Prije bombardovanja p. Engjëll je odnio arhiv, koji je bio dosta bogat, kao i matične knjige i biblioteku u župu Bajza – u Albaniju.

RAZDOBLJE NAKON RATA: KOMUNISTIČKA JUGOSLAVIJA (1944–1966)

Odmah nakon bombardiranja Podgorice i odlaska p. Engjëlla Vjerdhe, župa je ostala bez svećenika (župnika), pa je nadbiskup barski, mons. Nikola Dobrečić za župnika u Podgorici imenovao don Josipa Devića. Pod opravdanjem da nije imao gdje živjeti, pošto je kuća bila zauzeta, a crkva oštećena, on odlazi u svoj rodni grad u Srijem (Ilok), da bi se 1956. godine vratio u nadbiskupiju.

Nakon Drugog svjetskog rata podgorička župa ostaje bez svećenika, župna kuća je zauzeta, crkveni prozori i crijep razbijeni, a crkva ispražnjena. Godine 1946 grad dobija novo ime – Titograd. Tu je bio svećenik don Bernard Austermann, iz Njemačke, ratni zarobljenik, koji je služio mise sestrama Svetog Križa, a živio je u Titogradu od 1945. do 1948. godine, kada se vratio u Njemačku. Don Zef

Demiraj iz Grude i don Pavle Marvulić, iz župe Tuzi, osobno su ga poznavali i povremeno posjećivali.

Odlaskom don Bernarda Austermana za Njemačku, nadbiskup Nikola Dobrečić imenuje župnika iz Tuzi – don Pavla Marvulića, da se brine o sestrama Svetog Križa. On u kapeli časnih sestara prvi put slavi misu 21. januara 1948., a zatim sve do juna 1952. godine, kada su se časne sestre povukle iz Titograda.

Opština Podgorica, odnosno Titograd, vrši nacionalizaciju crkve i crkvenog imanja, te ga na kraju daje jugoslavenskoj narodnoj armiji. Godine 1957. ruši se crkva i župna kuća, a na tom mjestu izgrađen je Dom JNA (1962.). Tijekom tog razdoblja, katolički vjernici obavljaju vjerske potrebe u župi Tuzi ili u župama odakle su došli, i tako sve do dolaska salezijanaca, 1966. godine. P. Gjergj (Anselm) Marstjepaj vrši evidenciju župe u Podgorici (1960–1966), gdje je registrirao više od 260 katoličkih porodica, uglavnom albanske nacionalnosti. Takođe se brine i slavi svetu misu sestrama služavkama Maloga Isusa u naselju Kruševac. Isto tako obavlja blagoslov domova katoličkih porodica.

U vezi rušenja crkve imamo jedno svjedočanstvo od Zefa Ivanaj, emigranta iz Albanije, koji je živio u blizini dotične crkve: „Crkva je bila u dobrom stanju, ako se izuzmu razbijeni prozori i crijep. Sagrađena je bila od kameana, a i dvorište je bio ograđeno obrađenim kamenom. Kuća je bila zatrpana emigrantima i drugim došljacima u Podgorici, od kojih su neki držali svinje, kokoške i krave. Crkva je bila otprilike 6 metara široka, 11 metara duga i 9 metara visoka, popločana kvadratnim pločicama u boji. Imala je visok zvonik, sa postavljenim zvonom, vezanim konopom koji se spuštao do zemlje, a ulaz u zvonik bio je sa unutarne strane iza oltara. Općina Podgorica je 1954. godine povjerila albanskom emigrantu, Nikollë Noci Guraj, da ruši crkvu. Za taj

posao dobija nagradu od 42.500 dinara.”

Prema Zefu Ivanaj, Podgorica je imala 200 (katoličkih) porodica, popisanih od Lekë Marashi Pepaj, uglavnom albanske nacionalnosti.

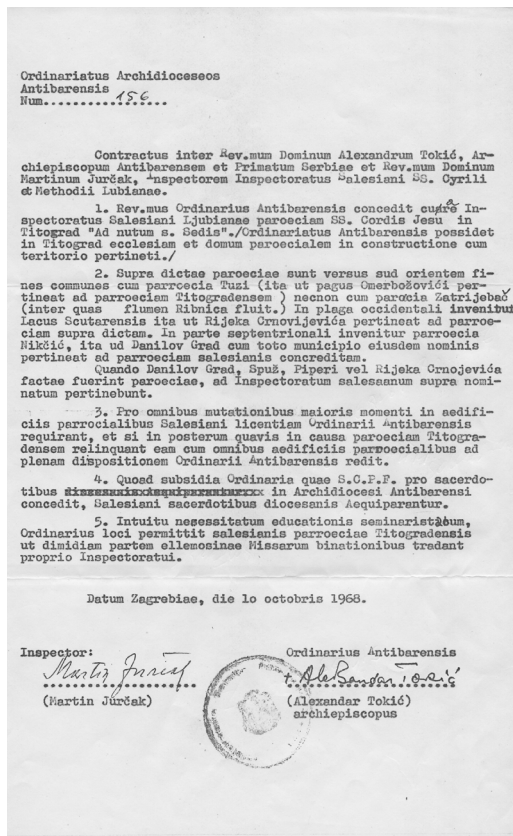
Što se tiče inventara stare crkve, prema p. Kolë Berishaj, prije nego što su Anglo-amerikanci bombardirali Podgoricu, oni javljaju to župniku p. Engjëll Vjerdha, koji je ponio u Bajzu – Kastrat (Albanija), u franjevački samostan: 1 harmonijum (organo); arhiv sa crkvenim knjigama: matice krštenih, vjenčanih, umrlih, te biblioteku. Sve to s namjerom, da ih vrati

nakon rata. Liturgijsko ruho je p. Kola povjerio jednom vjerniku, koji je živio blizu crkve, a nakon rata p. Kola je dobio ovlaštenje da ga uzme na čuvanje sa sobom u Hote. Tamo je pohranjeno do danas. Crkveno zvono je, nakon rata, jedno crnogorsko preduzeće preuzelo i dalo radnicima u Zeti. P. Kola je organizirao nekoliko vjernika iz Hota, koji su, bez znanja preduzeća, uzeli zvono i s volovskim kolima dovezli do sela Rrazë Qafës, pa odande do Traboina, gdje i danas služi kao malo zvono.

V. RAZDOBLJE SALEZIJANACA, OD 1966.

Katolička župa nalazi se u gradu Podgorici, odnosno u glavnom gradu Crne Gore sa 185.937 stanovnika, od kojih su 106.642 Crnogorci, 43.248 Srbi, 3.687 Bošnjaci, 61 Muslimani-Crnogorci, 105 Bosanci, 4.122 Muslimani, 56 Crnogorci-Muslimani, 850 Crnogorci-Srbi, 685 Egipćani, 85 Goranci, 9.538 Albanci, 664 Hrvati, 24 Talijani, 310 Jugoslaveni, 81 Mađari, 30 Njemci, 117 Slovenci, 350 Makedonci, 3.988 Romi, 135 Rusi, 650 Srbi-Crnogorci, 8.892 onih koji neće da se izjasne, ostalih 1.222 idr., dok je s religioznog aspekta: pravoslavnih 145.575, katolika 7.947, vjernika islama 16.275, muslimana 4.608, adventista 285, agnostika 225, ateista 3.698, budista 52, kršćana 568, Jehovinih svjedoka 90, protestanata 70, ostalih 1.961, i onih koji ne žele da se izjasne 4.583.

Mi, na osnovu blagoslova kuća, imamo nešto manje od 2.000 registriranih katolika, od kojih su 80% Albanci. Broj porodica iznosi oko 560. Sigurno je broj vjernika dosta veći, računajući miješane brakove, kao i ljude raznih nacionalnosti koji žive u Podgorici.

Podgorica se nalazi u blizini starog grada Duklje. Dok se u srednjem vijeku zvala Ribnica, ime Podgorica po prvi put se pojavljuje 1326. godine. Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine, pripala je Crnoj Gori. Od 1946. godine zvala se Titograd, a nakon referenduma iz 1992. ponovno se vraća ime Podgorica.

Podgorica se nalazi 15 km sjeverno od Skadarskog jezera. Rijeke Morača, Zeta i Ribnica prolaze kroz grad, a Cijevna i Sitnica pored grada. Karakteriše je mediteranska klima, suva i vruća ljeta, te hladne zime. Prosjek padavina je 1554 mm, temperature iznad 25 stepeni Celzijusa tijekom 135 dana u godini, dok je prosječna godišnja temperatura po danu 16,4 stepeni Celzijusa. Ima prosječno 115 kišnih dana godišnje, kao i oko 60 dana s vjetrom.

Rimokatolička crkva u glavnom gradu Crne Gore, Podgorici, posvećena je Presvetom Srcu Isusovu. Nalazi se na parceli, kupljenoj u blizini katoličkog groblja na Koniku. Dugo se čekalo na prikladnu lokaciju, pošto je vlast na početku nudila lokaciju u okolini Dajbaba, gdje nije bilo prikladno za vjernike. Druga lokacija bila je kod mlina Pjetra Tokovog, zapadno od današnje Medunske ulice. Nakon tri godine čekanja, kupljeno je zemljište u blizini groblja, 31. januara 1964.

Dana 27. januara 1965. godine je za novu crkvu zatražena saglasnost urbanizma Podgorice.

Plaćena je naknada za četiri porodice, koje su na toj parceli sagradile svoje kuće, u iznosu od 5.600.000 din.

Za to vrijeme prikupljeni su potpisi protiv izgradnje crkve. A s druge strane su katolici prikupili oko 3.000 potpisa za izgradnju crkve. Zbog toga je Kolë Gjyshi Pecaj, koji je potpise prikupljao, trebao da ide u zatvor, a potpisi su mu oduzeti. Ipak, dozvolom predsjednika Republike Crne Gore, Blaža Jovanovića, dopuštena je izgradnja crkve, koja je započela 1967. godine.

JURISDIKCIJA I GRANICE ŽUPE

Ugovorom između nadbiskupskog Ordinarijata u Baru i salezijanskog Inspektorata svetog Ćirila i Metodija u Sloveniji, župa se povjerava salezijancima „ad nutum sanctae sedis”, 1968. godine. Osim Podgorice, župa obuhvata takođe Zetu, Rijeku Crnojević, koja je nekada pripadala župi Cetinje, zatim Spuž sa Danilovgradom, kao i Omerbožaj. Sadašnja župa graniči sa župom Koće na Kakarickoj Gori, sa župom Gusinje u Mojkovcu, sa župom Nikšić u Danilovgradu, sa župom Cetinje kod Rijeke Crnojević, sa župom Šestani u Virpazaru, sa župom Tuzi u Zeti (Golubovci) i rijeci Cijevna, sa župom Gruda u Dinoši. Gradske četvrti ili naselja i periferiju župe čine: Nova varoš, Novi grad, Blok 5 i 6, Tološi, Kruševac, City Kvart, Momišići, Malo brdo, Gorica, Zagorič, Zlatica, Doljani, Murtočina, Masline, Kakaricka gora, Konik, Vrela Ribnička, Stari aerodrom, Tuški put, Drač, Cvjetin brijeg, Stara varoš, Zabjelo, Lepa Kata, Čepurci, Ljubović, Dahna, Donja Gorica, Donji Kokoti, Vranići, Bioče, Rogami, Duklja, Spuž, Pričelje i Omerbožaj.

U ovoj župi djeluju redovnici: salezijanci slovenačke provincije sv. Ćirila i Metodija, te časne sestre franjevke Bezgriješnog Začeca, sa sjedištem na Cetinju.

Idejni projekat za crkvu je uradio Arhitektonski fakultet u Zagrebu, na čelu sa prof. ing. Zvonimirom Vrkljanom. Crkvu je izgradila firma „Prvoborac“ iz Herceg Novog, a finansirao ju je Caritas Internationalis (Međunarodni Karitas) na čelu s generalnim sekretarom Carlo-m Bayer-om. Cijeli objekat sa infrastrukturom, koštao je 355.504,43 US dolara.

Crkva ima oblik broda i sva je od betona. Podijeljena je na dva dijela: sakralni dio i prostor za boravak. Sakralni prostor crkve je u obliku kvadrata od 22 x 22 metra. Prezbiterij je velik, a otvoreni prostor iznad oltara dostiže 25 metara. Odatle dolazi svjetlost, koja osvjetljava prezbiterij, dok ostatak crkve nije dobro osvjetljen, jer nema prozora na bočnim zidovima. Crkva ima veličanstven hor, na koji se stiže kroz stube.

Slike Križnog puta naslikao je 1991. godine albanski umjetnik Martin Luca iz Lezhe (Albanija).

Ispod sakralnog prostora nalazi se velika sala, koja je 1994. bila opremljena za različite igre: nogomet, košarku, tenis i odbojku. Nakon 2010., uređeno je igralište za mali fudbal, koje je i pokriveno.

Stambeni dio renoviran je 2003. godine, a koristi se takođe i za školu.

Crkva ima veliki zvonik (visine 42 metra), u kojem se nalaze tri zvona. U jesen 2004. majstori iz Slovenije su uradili elektrifikaciju zvona, tako da se može programirati vrijeme zvonjenja, a vjernici su to finansirali.

PERIOD DON JOSIPA BAKANA (1966–1977)

Mons. Aleksandar Tokić, zatražio je od salezijanaca, da pošalju jednog svećenika. Inspektor Martin Jurčak poslao je don Josipa Bakana (1966-1977), koji je još 1957. godine bio imenovan za župnika u Tuzi, ali donešeni dekret nije izvršen. U to vrijeme mons.

Aleksandar Tokić daje obećanje predsjedniku Crne Gore, Blažu Jovanoviću, da će za župnika Podgorice imenovati don Ivana Bušića, ali on ne prihvata ovu župu. P. Gjergj (Anselm) Marstjepaj zahtijeva, da ova župa pripadne franjevcima, kao što je bilo i ranije, ali Tokić je povjerava salezijancima.

Salezijanci dolaze u Crnu Goru, u Podgoricu, 11. februara 1966. godine. Bivšem župniku Prištine, don Josipu Bakanu, povjerena je ne samo župa, nego i gradnja crkve, odnosno konkatedrale, samostan časnih sestara i ispovijed redovnica Svetog Križa u Baru. U početku je administrativne poslove vodio mons. Jakov Rendić, od 1. juna 1965. do 22. novembra 1966., kada se kompetencije prenose don Josipu Bakanu. Ugovor u vezi izgradnje crkve potpisuju nadbiskup, mons. Aleksandar Tokić i direktor preduzeća „Prvoborac“ iz Herceg Novog, g. Adjanski Vojislav u Titogradu, 1. jula 1967.

Crkva „Presvetog Srca Isusovog“ završena je, te posvećena 29. juna 1969. Prisutni su bili: nadbiskup barski, mons. Aleksandar Tokić, apostolski delegat sa sjedištem u Beogradu, mons. Mario Cagna (Kanja), brojni biskupi i svećenici, kao i inspektor salezijanaca Martin Jurčak.

Župa je, po šematizmu (crkvenom izvještaju) iz 1975. godine, imala 3.000 katoličkih vjernika, od kojih se njih 500 iselilo u zapadne zemlje.

Za vrijeme mandata don Josipa Bakana, sestre Služavke Maloga Isusa vode kuhinju i vjeronauku. Nakon podjele u dvije kongregacije: sestre Maloga Isusa sa sjedištem u Njemačkoj, te služavke Maloga Isusa sa sjedištem u Sarajevu, one napuštaju župu Podgorica.

Misa je u župi bila samo na hrvatskom jeziku, i to nedjeljom u 10 i 16 sati, a preko sedmice utorkom i petkom u 16 sati. Nakon odlaska don Ivana u Prištinu, vjeronauka se održavala samo tijekom ljeta, mjesec dana, prije prve pričesti ili krizmanja.

DON IVAN TURK (1969–1973), KAPELAN

Bio je pomoćnik don Josipa Bakana, koji je djelovao u župi Podgorica, a kasnije i u Nikšiću, ali s mjestom boravka u Podgorici. Ostavio je izuzetno pozitivan pečat među vjernicima i mladima, u nastojanju da stvori župni identitet. Bio je vrijedan i neumoran radnik. Povremeno je slavio svetu misu u Spužu i u Bioče, gdje je također držao i vjeronauku. Blagoslivljao je kuće i stanove prije sv. Nikole, te redovno održavao vjeronauku.

PERIOD DON CIRILA ZAJCA (1977–1985)

U njegovom periodu renoviraju se sobe svećenika i časnih sestara (oblaže se lamperijom strop), i uređuju se razna uslužna mjesta, kao i župni ured. Takođe se ambon u crkvi oblaže drvetom, a umjesto križa od

neonskih svjetiljki u prezbiteriju, stavlja se križ od drveta. Tijekom tog perioda, ulazi po prvi put i albanski jezik u liturgiju.

Po naredbi vrhovnog poglavara salezijanaca, don Egidia Vigano, 1981. godine imenovana je kanonska salezijanska zajednica „Presvetog Srca Isusovog“ u Podgorici, kojoj pripada i Priština, a za direktora je imenovan don Zef Gashi.

Tijekom 1982. godine dolaze u župu časne sestre Franjevke Bezgriješnog Začeca iz Cetinja. Kasnije je potpisan i ugovor između don Cirila Zajca i provincijalke, majke Gregorije Ketiš. Vjeronauka, koja je do tada bila samo 20 dana tijekom ljeta, sada se organizuje jednom sedmično u toku cijele školske godine. Održava se u dvije grupe: prvu grupu, koju do dolaska sestara franjevki priprema don Ciril, čine kandidati za prvu pričest, a drugu grupu, u kojoj su kandidati za krizmu vodi don Nosh.

U tom razdoblju misa se, s vremena na vrijeme, slavila i po privatnim kućama u Spužu i na Biočima, a isto važi i za ispovijed i vjeronauku. Uvodi se kao pravilo blagoslov kuća i stanova prije blagdana svetog Nikole.

Dvije godine (1979-1980) je tu bio i brat salezijanac Lojze Krese, koji se brinuo za kuhinju i baštu. Na odmor je dolazio i drugi brat salezijanac, slikar Ciril Jerič, koji je slikao na platnu Don Boska i Mariju Pomoćnicu.

PERIOD DON NOSH-A GJOLAJ (1985–1992)

Započeo je pastoralni život kao kapelan (1977.-1985.) zajedno s don Cirilom Zajcem. Odmah se posvetio pastoralnom "kliničkom" radu: posjećivanjem porodica i popisivanjem vjernika, stvorivši župnu kartoteku od 1029 jedinice. Njegovom inicijativom krenulo se i s trećom misom u nedjelju - u 12 sati, na albanskom jeziku. To je bio trn u oku komunističkoj vlasti, pošto je crkva bila jedina ustanova, u kojoj se koristio albanski jezik.

Organizirao je ustoličenje nadbiskupa, mons. Petra Perkolića, a kasnije i ređenje svećenika don Nika Ukgjini-ja.

U Svećeničko vijeće izabran je 1984. godine. Župnikom je imenovan 1. marta 1985.

Tijekom razdoblja kad je on bio župnik, renovira se krov crkve i kuće, ukupne vrijednosti 85.000 DM (1988.), izrađuje se Križni put od poznatog slikara g. Martina Luca iz Lezhe, Albanija, u vrijednosti od 4.500 USD (1991.), uređuju se tri prostorije za vjeronauku, zajednička prostorija u podrumu (sadašnja učionica računara), muzej s elementima iz ilirskog razdoblja kao i iz albanske prošlosti, te biblioteka s inventarom od 4855 knjiga, kao i inventar kuće i crkve. Nabavljen je novi namještaj za sve sobe i za župni ured. Takođe su urađene i neophodne popravke u kuhinji, kao i nabavljeni novi aparati za nju.

Promijenjeno je vrijeme održavanja misa u nedjelju: u 9 sati je misa na hrvatskom, u 11 na albanskom, dok je treća misa u naselju Kruševac, u 18 sati.

Od 1992.-2006. je bio župnik u Prištini, a inače je bio i direktor ove zajednice od 1990-2000. Od 2006. je ponovo u Podgorici, gdje je duhovni pomoćnik.

U Americi je među vjernicima iz ovih prostora 2015. godine sakupljao sredstva za renoviranje naše crkve. Redovno ima emisije na Radio Marija Albanija i Kosovo, te na TV-Boin. Dosta ljudi dolazi kod njega i na razgovor.

DON JAKOB ŽALAR (1985–1986), KAPELAN

Dolazio je iz Nikšića, te bio u Podgorici kao pomoćnik župnika. Pomagao je kod ispovijedi, kod blagoslova kuća, razgovora sa bolesnicima i starijim osobama. Organizirana je 50-godišnjica svećeništva na njegov imendan (25. jula 1986.).

DON FRANC JAMNIK (1986–1990), KAPELAN

Imenovan je za pomoćnika župnika (17. septembra 1986), a kasnije i za ispovjednika sestara Svetog Križa u Baru, zatim redovnog ispovjednika sestara Služavki Maloga Isusa, u Podgorici, kao i sestara franjevki na Cetinju, nakon smrti p. Emanuela Kljajića (1988.).

Sklapao je prijateljstva s vjernicima župe, pod nadzorom župnika uredio župski arhiv, jer je imao lijep rukopis. Redovno je posjećivao bolesne i starije osobe, osobito prvog petka u mjesecu.

DON JOŽE ZABRET (1990–1992; 2001–2002), KAPELAN

Nakon odlaska don Franca Jamnika, koji je bio ozlijedio nogu, te je pošao u Sloveniju iz zdravstvenih razloga, došao je don Jože Zabret (imenovan za kapelana 21. februara 1990.). Djelovao je u vrijeme raspada Jugoslavije i rata u Dubrovniku. Nastavio je istu funkciju i u Prištini (1992–2001), te se ponovno vratio u Podgoricu, gdje je pomagao župniku don Andreju Baligaču i salezijskoj zajednici, a služio je i u Nikšiću.

DON ANTE MARĐOKIĆ (1991–1993) — KRUŠEVAC

Mos. Petar Perkolić, u dogovoru sa župnikom, šalje u Podgoricu, odnosno u naselje Kruševac, dijecezanskog svećenika u penziji, don Anta T. Marđokića, 3. novembra 1991, koji je slavio misu za časne sestre tijekom sedmice i ispovijedao ih. Sestre franjevke, tek stigle u Podgoricu, brinule su se za nje-

ga sve do njegove smrti, 29. oktobra 1993. godine.

PERIOD DON ANTONA MAROŠE (1992–1994)

Stigao je iz Prištine u početku 1992. godine, te je bio don Noshev kapelan, ali bez dekreta. Za župnika je imenovan 29. avgusta 1992.

Angažirao se dosta oko župnog Karitasa: pružanja pomoći siromašnima. Takođe je posjećivao siromašne i starije. Zatim je imenovan za ispovjednika sestara na Cetinju.

U Podgorici je ostao do 1994 godine, kad je pošao za Sloveniju.

PERIOD DON JANEZA MIRTKA (1994–1998; 2004–...)

Don Janez je 1. septembra 1992. godine došao iz Prištine, gdje je bio kapelan, a istovremeno je studirao i albanski jezik. Njegov dolazak je bio značajan, da se popuni praznina u vezi sa albaskim jezikom. On se vrlo brzo prilagodio sredini. Dužnost župnika dobio je 1994. godine, a istovremeno je vodio i župu Nikšić, do 18. januara 1997., kada

ga je zamijenio don Milorad Defar.

Na jesen 1994. godine, sala ispod crkve osposobljava se za igranje malog fudbala, košarke, odbojke, tenisa i badmintona (za ove posljednje tri, teren je bio diagonalno). Sve to je izradio domaći majstor, Pero Ljulđurović.

Ljeti sa djecom iz vjeronauke odlazi na kampovanje u Korita, gdje su smješteni u dvije vikendice ili po šatorima.

Zatim se don Janez razrješuje dužnosti župnika 4. septembra 1998. godine, te postaje članom salezijanske zajednice u Skadru i župnik u Bërdici, do 2004. godine, kada se ponovno imenuje za župnika u Podgorici, 30. januara 2004. godine, dužnost koju obavlja i danas. Kasnije je imenovan za člana Vijeća za laike i mlade pri biskupskoj konferenciji sv. Ćirila i Metoda u Beogradu. Takođe, član je i Vijeća za mlade barske nadbiskupije. Tijekom don Janezovog mandata (do 2008. godine) organizirani su mnogi susreti na biskupijskoj i međubiskupijskom nivou.

U njegovo vrijeme napravljena je elektrifikacija zvona, ozvučenje u crkvi, dvije nove ispovijedaonice, hidroizolacija crkve, ulazak u ckrvu obložen je kamenom te omogućen i pristup sa kolicima, a takođe je napravljen i nov ulazak u dvorište sa asfaltiranim putem i parkingom.

Osim toga, redovito se subotom slavi misa u naselju Omerbožaj, kao i vjeronauka prije mise tijekom školske godine. Takođe je misa i vjeronauka nedjeljom u Spužu, po privatnim kućama. Svakog prvog petka u mjesecu posjećuje starije osobe, kao i bolesnike, ispovijeda ih i pričešćuje. Redovno se brine o blagoslovu kuća i stanova. Godine 2011., počeo je sa izdavanjem župnog lista na dva jezika (albanski - hrvatski). Redovno organizira hodočašća za Ljač i Međugorje. Djelimično je riješio problem granice župe

na Kakarickoj Gori, zajedno sa p. Pashkom Gojčaj, nakon što je 79 porodica potpisalo peticiju da žele pripadati župi Podgorica, 5. decembra 2005. godine.

Postavlja se kip don Boska na platoju ispred crkve, kojega blagoslovi vrhovni poglavar salezijanaca don Àngel Fernández Artime prilikom posjete našoj zajednici 2018. godine.

Obavlja dužnost direktora salezijanske zajednice od 2015. godine.

DON FRANC KUCHAR (1994–2000), DUHOVNI POMOĆNIK

Oslobađa se dužnosti Nikšićkog župnika, koju je obavljao od 8. septembra 1989. do 18. avgusta 1994. i imenuje se duhovnim pomoćnikom Podgoričke župe. Bio je ispo-vjednik sestara, kao i svećenika barske nadbiskupije, a brinuo se i o Nikšiću, do 1997. godine. Posjećivao je bolesne i starije osobe u župi, pomagao je u blagoslovu kuća i stanova. Dana 4. novembra 1995. proslavio je 50-tu godišnjicu svećeničkog ređenja.

PERIOD DON ANDREJA BALIGAČA (ŽUPNIK 1998–2004)

Na početku je imenovan za župnika - 4. septembra 1998., a zatim članom nadbiskupijskog vijeća - 28. maja 1999. Imenovan je takođe za direktora salezijanske zajednice u Podgorici (2000.–2006.). Nakon toga je osnovao stručnu školu – za neformalno obrazovanje (Centar za odgoj i obrazovanje Don Bosko), te je imenovan za direktora te škole. Oslobođen je dužnosti župnika, te imenovan za kapelana (30. januara 2004.).

Tijekom njegovog mandata bio je rat na Kosovu. Don Andrej je mnogo radio na snabdijevanju izbjeglica sa Kosova hranom, čak je i primio vjernike iz župe Glavičica, na čelu sa don Tomom Petrovićem. Don Andrej je takođe ogradio cijelo crkveno dvorište.

Obezbjedio je sredstva, da se poboljša put za Kakaricku Goru, ogradio je jednu parcelu za groblje, ali mu ovaj projekat ostaje nedovršen zbog peticije jednog broja vjernika, da će ih navodno Podgorički salezijanci asimilirati! Problem je bio zbog postavljanja tabli „Put svjetla” na tom groblju, sa hrvatskim natpisima.

Ne dobija dovolu za gradnju škole, pa koristi obećana sredstva za korjenitu obnovu župske kuće. Unutarnje dvorište je iskopao za jedan sprat, te podigao još za jedan sprat, dobijajući tako dvije velike aule. Gornja aula postaje prostor za sastanke i susrete, sa video projektorom i namještajem. Iznad gornje aule je dobro izolirana terasa sa posijanom travom. U podrumu sređuje prostorije za četiri učionice, magacin, perionicu, centralno grijanje, te druge usluge u vezi održavanja. Na prvom spratu preuređuje se sakristija u dvije prostorije: prva služi za sakristiju, a druga je prostor za ministrante. Mijenja raspored prostorija: nekadašnja biblioteka i „primaća soba” seli se u nekadašnju župnu kancelariju, a tamo nastaje školska kancelarija. Župna kancelarija se seli u takozvani „bunker” – pošto je to bila soba bez prozora. Tu se na novo otvara prozor. Kuhinja i trpezarija dobijaju novi namještaj. Obnavljaju se i sobe za svećenike. Osim toga dobija se još jedna soba time što se iskoristi visoki hodnik. Kod časnih sestara se velika zajednička soba preuređuje u dvije manje. Obnavlja se soba za dnevni boravak za časne sestre, te koristi visoki prostor ispred kuhinje za još jednu sobu za goste. Zatvara se i pokriva balkon iznad soba časnih sestara, te pravi novi krov sa novom izolacijom iznad stambenih prostorija. Taj nekadašnji balkon se kasnije obnavlja, te prave dvije sobe za goste sa ukupno 10 kreveta. Svugdje je takođe nova oprema, od namještaja do klima uređaja.

Dozvolom mons. Zefa Gashija 30. marta

2004. godine, za saradnika u školi Centar za odgoj i obrazovanje Don Boko, uzima g. Miroslava Kummer – Wenzela.

Škola za poslovne sekretare te električare funkcioniše samo dvije godine zbog toga što nije bilo moguće dobiti dozvolu za nju, pa se onda transformiše u školu stranih jezika te informatike (kompjutera).

Sala ispod crkve dobija novi dizajn, kada dolazi don Rudi, koji je odgovoran za omladinski centar i Oratorij, pa je onda tu puno sportskih aktivnosti.

Don Andrej ima dobre odnose sa ambasadom Slovenije, kao i sa biznismenima, stvarivši tradiciju susreta svakog utorka.

U vrijeme Božićnih i Uskrasnih blagdana šalje čestitke u ime salezijanske zajednice i časnih sestara svim vjernicima u župi, kojima blagoslivljamo kuću. Ta praksa ostaje do danas.

DON RUDI TISEL (2000–2004), KAPELAN

Imenovan je za kapelana, te odgovornog za Oratorij i Omladinski centar 14. januara 2000. Neumoran je radnik, kako sa mladima tako i sa ministrantima. U njegovo vrijeme je zabilježen rekordan broj ministranata – preko 40. Sam je radio i krećio Omladinski centar, organizirao mlade i ministrante. Angažirao se u liturgiji s ministrantima na konkretan način, osnovao je Oratorij i aktivirao animatore.

DON VIKTOR GANC (2004–...), KAPELAN

Nakon odlaska don Rudi-ja Tisla, za župnog kapelana imenovan je don Viktor Ganc 28. novembra 2004., koji preuzima Omladinski centar, animatore i Oratorij, a tijekom 2012. godine i ministrante. Obavlja dužnost vikara od 2004.-2006. godine, a od 2006.-2015. godine dužnost direktora salezijanske zajednice u Podgorici. Nakon odlaska don Andreja Baligača 2007. godine, imenovan je za direktora škole (Centra za odgoj i obrazovanje Don Bosko), te za ekonomu zajednice. Nedjeljom i za blagdane upravljao je, kao kapelan, i Nikšićkom župom.

Opremio je učionice sa video projektorima i novom tehnikom, uspio je registrirati školu stranih jezika, čije diplome priznaje Ministarstvo prosvjete, te Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore, pisao je i pripremao nove projekte. Sarađivao je s Karitasom nadbiskupije u Baru, u vezi sa organizacijom kurseva stranih jezika i računara.

Izgradio je sportski teren (balon), uredio je prostorije za animatore (salu za sastanke, kuhinju, prostor za druženje), salu za vježbanje muzičkog „benda“, čijeg je on ujedno i osnivač, prostor za rođendanske žurke.

Takođe je uredio i neke prostorije za prijem gostiju. Održavao je kontakte sa ambasadom Slovenije i slovenskim biznismenima.

Organizirao je za animatore i ministrante izlete/posjete i izvan Crne Gore, kao i duhovne vježbe te susrete u Sloveniji, Italiji, Španjolskoj itd. Osnovao je NVO Don Bosko –Centar, koja se u posljednje vrijeme međunarodno pozicionirala i sarađuje sa brojnim partnerima iz EU (Don Bosko mission, Don Bosko Youth net, Salto...), uključena je u projekat Erasmus (EVS), zatim, međunarodne razmjene volontera (30-40 razmjena godišnje), održava Oratorij za djecu svakog dana, a takođe i dva puta godišnje: tijekom ljeta (dvije sedmice) i tijekom zime (jednu sedmicu). Organizirao je zajedničke aktivnosti sa slovenačkom omladinom u Podgorici, ali i šire, kao što je označavanje nekih staza do Bukumirskog jezera, označavanje kanjona Mrtvice. Organizirao je čišćenje rijeke Cijevne sa animatorima – našim i stranim. Osim toga je saradnik Vatikanske ambasade i zastupa nuncija na raznim diplomatskim prijemima kada nuncij nije u prilici da posjeti Crnu Goru.

Što se crkve tiče: dizajnirao je ispovjedao-nice u crkvi, a sarađivao je i u njihovoj realizaciji; prilagodio je, te instalirao zvučnike u crkvi; pronašao rješenje za grijanje i hlađenje crkve, te se pobrinuo za izvođenje, kao i za maskiranje uređaja drvenim elementima; pobrinuo se za nov izgled crkve sa rasvjetom; nabavio video projektor.

SALEZIJANSKI DJELOKRUG PODIJELJEN JE U TRI SMJERA:

1. ŽUPA PRESVETOG SRCA ISUSOVA

Župa ima crkvu, kojoj je potrebno renoviranje, kako iznutra tako i izvana. Misa se slavi svaki dan po zimskom rasporedu u 17, a po ljetnjem rasporedu u 19 sati. U ponedjeljak i srijedu je na hrvatskom, a druge dane na albanskom jeziku. Nedjeljom je misa u 9 na hrvatskom, a u 11 na albanskom jeziku. Osim župne crkve, tu je i kapela u naselju Kruševac blizu kliničkog centra, gdje se misa slavi svake nedjelje (osim ljetnjih mjeseci) poslijepodne: zimi u 18, a ljeti u 19 sati, zatim su tu dvije kapele na groblju u naselju Omerbožaj, gdje se drži vjeronauka i slavi nedjeljna misa subotom tijekom školske godine, a i na blagdan svetog Antuna, te Gospe od Krunice. Misa se slavi i u privatnim kućama u Spužu nedjeljom, kao i vjeronauka tijekom školske godine. Tamo nedostaju vjerski objekti.

U župi se povremeno organiziraju predavanja: "Otvorena tribina".

Štampa: U sklopu župe objavljen je "Ljetopis podgoričke župe 2000/2001", od 64 stranice, sa puno fotografija, kao i istorija župe. Zatim se nastavlja sa časopisom "Don Bosko", od 2002. do 2005., ukupno 14 brojeva u boji. A od 2011. dalje izlazi nedjeljnik, jednom sed-

mično, pod naslovom "Obavijesti" na dva jezika: albanskom i hrvatskom.

Vjeronauka se održava tijekom školske godine u subotu prijepodne u Podgorici u pet grupa: I-III razred, kandidati za Prvu svetu pričest, V-VI, VII-VIII, te grupa krizmanika. Svaka grupa ima svoju učionicu. U subotu poslijepodne se održava vjeronauka u Omerbožaj u dvije grupe, a u nedjelju poslijepodne u Spužu takođe u dvije grupe. Ukupni broj djece po školskim godinama 2007/2008: 176; 2008/2009: 125; 2009/2010: 155; 2010/2011: 147; 2011/2012: 174; 2012/2013: 172; 2013/2014: 153; 2014/2015: 158; 2015/2016: 140; 2016/2017: 134; 2017/2018: 153; 2018/2019: 158. Prosječno je to 154 djece na godinu dana.

Grupa ministranata je u vrijeme don Rudija bila najbrojnija: bilo ih je i do 45. Sada ministrante vodi don Janez, a ima ih 19. Oni redovno učestvuju na misama nedjeljom, ali

i skoro svakog dana preko sedmice.

Blagoslov kuća: blagoslov kuća obavljammo redovno. Blagoslovom je obuhvaćeno 560 kuća i stanova (2018. godine).

Pobožnosti: svakog prvog petka u mjesecu imamo klanjanje te ispovijed; taj dan takođe posjećujemo, ispovjedamo i pričešćujemo starije osobe i bolesnike po kućama. Svakog dana prije mise moli se krunica, a u korizmi Križni put. Svake srijede je sat vremena prije mise adoracija za duhovna zvanja u župi. Onda je pobožnost 24-tog u mjesecu: blagoslov Marije Pomoćnice, pa 13 utorka na čast sv. Antonu. Organizuju se svake godine hodočašća u Ljač i u Međugorje.

Hor: Imamo crkveni hor, koji vode časne sestre. Za slavnosne mise je osim klavinove i pratnja sa harfom i klarinetom, a pomaže i dirigentica. Ranije je postojao i bend.

Koncerti: Nekoliko puta godišnje održavaju

se u crkvi Božićni i Uskršni koncerti, najčešće organizirani od strane Hrvatskog građanskog društva.

Karitas: Funkcioniše i župni Karitas, koji je tijekom raspada Jugoslavije i tijekom rata pa i poslije rata igrao veoma značajnu ulogu. Djelatnost Karitasa odvijala se u dva pravca: pomoć siromašnima u župi te drugim siromašnima u okolini, te rad sa izbjeglicama. Imao je i dobru saradnju sa Karitasom Tuzi. Na lokalnom nivou, pomagao je i pomaže donekle još i danas osobe s invaliditetom, starije osobe, bolesnike, djecu siromašnih porodica, koja pohađaju školu. Pomogao je izgradnju 3 kuće i renoviranja 5 kuća, a tu je bila i briga za ljekove itd.

Matične knjige, vode se od 1966. godine, osim matične knjige krizmanih, koja je od 1978. A matične knjige stare crkve nalaze se valjda u Tirani. Prema matičnim knjigama krštenih, od 1966. do 2018. godine kršteno je 1.462 osoba, prosječno 28 osoba godišnje. Najveći broj zabilježen je 1971. i 1990. godine: 49 osoba, a najmanji broj 1977. godine: svega 13 osoba.

Prema matičnoj knjizi vjenčanih (u crkvi) od 1966. do 2018. bilo je 376 vjenčanja, prosječno sedam vjenčanja godišnje. Najviše vjenčanja bilo je 1994. godine: 20 vjenčanja, a najmanje 1966. i 2003. godine: samo po jedno vjenčanje.

Prema matičnoj knjizi krizmanih, od 1978. do 2018. bilo je 910 krizmanih, prosječno 22 osobe godišnje. Najviše je krizmanika bilo 1992. godine: 71, a najmanje 1993. godine: 3. Od godine 2000 krizma je svake godine, a prije je bila uglavnom svake druge godine. Prema matičnoj knjizi umrlih, koja se počinje voditi od 1978. do 2018. godine, zabilježeno je 155 umrlih, ili prosječno 4 osoba godišnje, najviše je umrlih, 16 osoba, zabilježeno 2009., a najmanje 1983., 1985. i 2001. – nijedna osoba.

Prva pričest je svake godine i broj kandidata kreće se u prosjeku od 16 do 30 godišnje. Kartoteka: 1092 jedinica kartona podijeljenih u 4 kategorije.

Župna hronika vodi se uredno od 1978, iz ranijeg perioda imamo samo fotohroniku.

2. OMLADINSKI CENTAR

Dolaskom don Rudija Tisla, koji je prvi odgovoran za Omladinski centar u Podgorici, sala ispod crkve je lijepo okrećena i opremljena raznim simbolima, te je kasnije opremljena i plastičnom podlogom. On je organizirao tim animatora, pokrenuo ljetni Oratorij, organizirao razne sportske turnire kao i svakodnevni Oratorij.

Tijekom 2007. godine regulirana je sala za sastanke animatora, kao i mala kuhinja. Kasnije je ta sala opremljena i audio i video tehnikom.

Tijekom 2009. godine, središnja je muzička sala (za koju se kupuju razni instrumenti: gitare, bubnjevi, razglas itd., u vrijednosti od 5.000 €), u kojoj vježba muzički bend, koji učestvuje na liturgiji, ponekad organizira koncerte, kako u crkvi tako i u dvorani, te sarađuje sa gostima iz Slovenije.

Tijekom 2010. godine izgrađen je teren za mali fudbal sa vještačkom travom, a postavlja se i željezna konstrukcija, koja se pokriva platnom. Na igralištu se svaki dan igra fudbal, a koriste ga i četiri kluba za redovne svakodnevne treninge.

Od 24. marta 2010. godine, Centar mladih se pridružio EVS-u (European Voluntary Service). Na taj način nam je omogućena razmjena volontera u Europskoj uniji (za sada imamo razmjenu volontera sa Slovenijom, Holandijom, Belgijom, Njemačkom, Španijom, Maltom, Francuskom, Austrijom i Češkom).

Dana 25. februara 2011. godine osnovano je društvo NVO Don Bosko Centar.

Tijekom septembra 2011. animatori pripremaju salu za svoje sastanke.

A 2012. godine po prvi put uspjeli smo učestvovati na konkursu za EU projekte, gdje bilježimo uspjehe sa programima za mlade. Projekat je podržan od strane Fonda za aktivno građanstvo (fAKT), finansira ga Europska unija (EU) posredovanjem Europske unije u Crnoj Gori.

Animatori

Animatori, kojih je više od 30, uključeni su u razne aktivnosti, kako u Omladinskom centru, tako i u župi (četiri animatora držali su prije vjeronauku maloj djeci; uključeni su i u ministrantsku grupu, te u hor).

Imaju redovne sastanke jednom sedmično.

Bitne stvari su:

- Formiranje animatora (škola animatora), kasnije razni seminari i van Crne Gore,
- Sprovođenje raznih projekata (takođe i evropskih) i
- Druženje.

Animatori učestvuju u projektu Oratorija, kako zimskom, tako i ljetnjem.

Oratorij traje dvije do tri sedmice. Učestvuje više od 70 djece, učenika osnovne škole.

Animatori redovno učestvuju i u duhovnim vježbama (u Sloveniji). Oni takođe učestvuju u projektima na nivou Salezijanske provincije (inspektorata). Bile su i zajedničke radne akcije, uglavnom sa Centrom mladih iz Celja, Slovenija. Godine 2013., naš animator i ministrant, Pavel Koroš, otišao je sa gupom volontera iz Slovenije u Mozambik (Afrika), godinu kasnije u Južnu Ameriku (u Ande) gdje je pomagao djeci u matematici

i engleskom jeziku, a takođe ih je i animirao raznim igrama.

Obilježavanje planinskih putova: Kanjon Mrtvice, te Treskavac –Bukumirsko jezero.

Sarađivanje već nekoliko godina s Oratorijem Celje, gdje se stiču nova iskustva.

Tijekom ljeta, organiziraju se zajednički odmore i šetnje, kao i kampiranja, itd.

3. ŠKOLA: COODB

Centar za odgoj i obrazovanje Don Bosko veoma je aktivan u organiziranju kurseva engleskog, njemačkog, španskog, slovenačkog, italijanskog, poljskog i albanskog jezika, kao i kurs informatike. Nekada je postojao i kurs kulinarstva, te škola za elektro instalatere, te poslovne sekretare. Svi kursevi drže se dva puta sedmično i traju po dva sata. U njima se učenicima, mladima i odraslima

omogućava otvaranje horizonata znanja u raznim oblastima, a takođe se nastoji, što bolje ih pripremiti za zanimanje, koje ih čeka. Kursevi su otvoreni kako za mlade, tako i za odrasle (starije osobe).

Centar za odgoj i obrazovanje Don Bosko počeo je sa radom 2003. godine, kao jezička škola. U salama pripremljenim isključivo za to, učenje je organizirano u večernjim satima. Na početku prvi sudionici bili su mladi iz Omladinskog centra – Podgorica.

Od septembra 2004. godine počinje se sa dva programa za stručno obrazovanje, gdje su se u dvogodišnjem programu osposobljavali mladi za elektroinstalatore, te poslovne sekretare.

Bila je dobra saradnja sa Zavodom za zapošljavanje Crne Gore, koji su slali i kandidate. Školske godine 2004/2005. na tečaju za elektroinstalatore bilo je 11 osoba, a za po-

slovne sekretare 24 osoba.

Centar za odgoj i obrazovanje "Don Bosko" (CooDB) dobija rješenje 17. maja 2006. kao D.O.O., u Centru Privrednog suda.

A od Nacionalnog savjeta za obrazovanje i nauku Vlade Crne Gore, Centar za odgoj i obrazovanje "Don Bosko" (CooDB) dobija rješenje 22. decembra 2008. Na kraju dobija i licencu, 20. maja 2009.

Tijekom maja 2011, CooDB surađuje sa Caritasom Barske nadbiskupije, u vezi sa obrazovajem i odgojem sa našim programima.

Škola ima 4 učionice, salu za organiziranje seminara i okrugli sto. Sve učionice su opremljene najnovijom tehnologijom. Prosječno ima od 100 – 150 polaznika na različite kurseve na semestar.

NEKI VAŽNI DATUMI

Blagoslov crkve, odnosno, konkatedrale, u Podgorici, bio je 29. juna 1969, a na njemu je sudjelovao i Apostolski nuncij, njegova ekselencija mons. Mario Cagna, sa mnogo nadbiskupa i biskupa bivše Jugoslavije, kao i klera, ne samo iz Crne Gore, već i sa Kosova, te mnogih republika Jugoslavije, brojne sestre i vjernici, oko 5.000 ljudi. Misu je pratio hor iz Kotora. Sudjelovali su predstavnici Pravoslavne crkve, na čelu sa Metropolitom Crne Gore, njegovom ekselencijom Danilom Dajković, u pratnji pravoslavnih svećenika, te predsjednik Islamske zajednice Crne Gore, g. Šukrija Bakalović, itd.

Ređenje nadbiskupa mons. Petra Perkolića, bilo je 18. marta 1979. Misu ređenja predvodio je apostolski nuncij, mons. Michele Cechini, a uz njega bili su nadbiskup barski mons. Aleksandar Tokić i predsjednik Jugoslavenske biskupske konferencije, mons. Franjo Kuharić iz Zagreba. Bili su prisutni i mons. Severin Pernek (Dubrovnik), mons. Marko Jozinović (Sarajevo), mons. Marjan Oblak (Zadar), mons. Petar Čule (Mostar), mons. Pavel Žanić (Mostar), mons. Nikë Prela (Skoplje - Prizren), iz pravoslavne crkve bio je metropolit Crne Gore, njegova ekselencija Danilo Dajković sa 6 popova, onda je bio i predsjednik Islamske zajednice Crne Gore, g. Idriz Demirović, u pratnji podgoričkog hodže, te više od 30 svećenika, mnogo sestara, kao i iz Vlade: sekretar za vjerske poslove Radivoje Radmilović, predsjednik Komisije za vjerske poslove, g. Veselin Đuranović i više od 1.000 vjernika.

Smrt barskog nadbiskupa mons. Aleksandra Tokića, u Podgorici, 6. maja 1979. Jednu noć čuvao se u konkatedralnoj crkvi u Podgorici, a misu zadušnicu, 7. maja, predvodio je mons. Petar Perkolić, u pratnji don Josipa Bakana (Nikšić), p. Gjergja (Anselma) Marstjepaj (Tuzi), don Cirila Zajca, župnika, te drugih

svećenika, časnih sestara, kao i više od 80 vjernika.

Sastanak sa predstavnicima Karitasa, 28. juna 1979: italijanski, švajcarski, njemački i hrvatski. Prisutni su bili mons. Petar Perkolić (Bar), mons. Severin Pernek (Dubrovnik), predstavnici kotorske biskupije, kao i 22 svećenika iz barske nadbiskupije i kotorske biskupije. Govorilo se o gradnji od potresa oštećenih i srušenih crkava i župnih kuća.

Posjeta Kardinala Agnelo Rossija, šefa "Propaganda Fidei" (1970–1984) od 10. do 12. septembra 1980, u pratnji apostolskog nuncija mons. Michele Cechinija.

Ređenje za svećenika don Nikë Ukgjini-ja (1982) i Don Viktora Dedaja (2001). Prvo ređenje za svećenika u župi Podgorica, od mons. Petra Perkolića, bilo je 20. juna 1982. godine. Don Viktor Dedaj, takođe zaređen od mons. Petra Perkolića, 7. jula 2001. godine.

Prigodom jubilarne godine hodočašća i susreta redovnika i redovnica u Podgorici, 26. novembra 1983. godine, na poziv nadbiskupa mons. Petra Perkolića, na njemu učestvuje 52 redovnica Svetog Križa, franjevki i služavki Maloga Isusa. Prisutni su takođe provincijalka Franjevki Bezgriješnog Začeca, s. Gregorija Ketiš sa Cetinja, provincijalka sestara Služavki Maloga Isusa, iz Sarajeva, franjevci iz Tuzija na čelu sa p. Gjergj-om (Anselmom) Marstjepaj-em, te salezijanci iz Nikšića i Podgorice. Održana su dva predavanja: sestra Matej iz reda Svetog Križa je imala predstavljanje „Svete godine“; a sestra Magdalena, franjevka: „Spasenje kroz sakrament ispovijedanja“.

Jubilej Podgoričke župe 1987 godine. Jubilej je višestruk: 120 godišnjica župe (1867), 30 godišnjica poziva salezijancima da dođu (1957), u prisustvu više od 300 vjernika, misu je predvodio barski nadbiskup mons. Petar Perkolić zajedno s mons. Nikë Prelom

(Skoplje-Prizren), salezijanskim inspektorom don Antonom Košiom, uz 14 svećenika iz Barske nadbiskupije i 8 svećenika sa Kosova, brojnim časnim sestrama, sa Cetinja, Nikšića, Dobrote, Petrovca, Bara i Tuzi.

Barski nadbiskup, mons. Petar Perkolić, službeno je proglasio 900-tu godišnjicu Barske nadbiskupije, svečano, u Podgoričkoj konkatedrali, 31. januara 1989. Mons. Petar Perkolić je na kraju 100-te obljetnice don Boskove smrti i ulaska u 900-tu godišnjicu nadbiskupije, koncelebrirao svetu misu na dva jezika (albanski i hrvatski), sa 15 svećenika, u prisustvu više od 250 vjernika, puno časnih sestara, koje su došle iz Cetinja, Nikšića, Dobrote, Petrovca, Bara i Tuzija. Među gostima bio je i pravoslavni svećenik Roman Šćekić, kaluđer u Dajbabama i drugi. Mons. Petar Perkolić je dekretom imenovao Podgoričkog župnika, don Nosha Gjolaža za organizatora i koordinatora, a u vezi sa proslavom 900-te godišnjice nadbiskupije odlučeno je da se organizira simpozijum, kao i da se pripremi monografija.

Događa se provala u crkvu, odnosno u župnu kancelariju, u uskrсноj noći 25/26. februara 1989.

Skupina karizmatičara raznih kršćanskih crkava od Australije, Novog Zelanda, Južne Afrike, Nigerije, Sjeverne Amerike, Južne Amerike, Bolivije, Švedske, Norveške, Poljske, Njemačke, Francuske, Velike Britanije, Irske, Švajcarske, Grčke, te sa raznih krajeva Jugoslavije: iz Zagreba, Sarajeva, Mostara, Dubrovnika, Subotice, Novog Sada, Beograda, Skoplja, imala je susrete u crkvi u Podgorici, od 14. do 18. juna 1989. godine.

Zatvaranje kuće redovnica Služavki Maloga Isusa u Podgorici – Kruševcu. Savjet na čelu sa mons. Petrom Perkolićem (23. oktobar 1989.), te pristuni mons. Mark Kolović, generalni vikar, mons. Simon Filipaj, don Frano

Markić, p. Gjergj (Anselm) Marstjepaj OFM, p. Vladimir Vasilj SJ, don Noshem Gjolaj SDB, donio je odluku da se procijeni kuća, koja je bila izgrađena uglavnom uz pomoć Karitasa, ali vlasništvo nije regulirano na vrijeme i sa adekvatnim ugovorom.

Blagoslov ulja, Veliki četvrtak, 12. aprila 1990. Misu je predvodio mons. Petar Perkolić uz 18 svećenika. Mons. Simon Filipaj je komentirao liturgijske simbole Velikog Četvrtka. Bile su i sestre redovice iz Tuzija, Cetinja, Nikšića, Bara i više od 800 vjernika.

Don Nosh Gjolaj SDB, prvi je albanski svećenik koji je zakoračio u zemlju komunističke Albanije nakon zatvaranja granica. Bio je u Albaniji od 3. do 9. maja 1990. godine.

Susret salezijanaca iz dijaspore prigodom imenovanja don Nosha za direktora salezijanske zajednice, 6. septembra 1990. godine. Prisutan je bio i barski nadbiskup, te provincijalka Franjevki, majka Gregorija Ketiš. Što se očekuje od salezijanaca? Mons. Petar Perkolić izrazio je što ga preokupira: strah od raznih sekta, koje se množe kao pečurke nakon kiše. Očekuje od salezijanaca nešto na ovom području.

Neprekidno je napadana Katolička crkva u Podgorici, osobito u vrijeme rata u Dubrovniku, a život osoblja crkve je bio u opasnosti, kako život redovnica tako i žu-

pnika don Nosha Gjolaja; dogodio se pokušaj atentata tijekom mise na Uskrs sa dum-dum metcima na ulazu crkve. Hitci su pogađali nad glavom don Nosha, kod sjedišta iza oltara. Zatim kod vrata župne kuće tri metka pokraj njegovog tijela pogađaju zid. Uoči pravoslavnog Božića, 6. Januara 1992., čim je upaljen badnjak kraj crkvenog dvorišta do jutarnjih sati, crkva je bila pod plotunom oružja i bombi. Za srpsku Novu godinu, 13. januara 1992., oko 23,45 bila je jaka eksplozija ispred kuće, koja je iskopala rupu. Prema mišljenju stručnjaka, radilo se o dinamitu od vitezita, ali kod postavljanja promašuju za pola metra, da bi srušili kuhinjsku prostoriju! Prijetilo se uzimanjem života, tako da je predsjednik Islamske zajednice, g. Idris Demirović ponudio svoju kuću kao zaklon za župnika i časne sestre. Zahvalili su mu na spremnosti za gostoprимstvo, te ostali u crkvi.

Prigodom proslave praznika don Boska, 31. januara 1992., blagoslovljen je križni put albanskog slikara g. Martina Luce (Ljuce), od strane nadbiskupa mons. Petra Perkolića. Prisutni su bili i brojni svećenici, koji su koncelebrirali na misi, kao i oko 200 vjernika.

Za blagdan krizme 28. juna 1992., organizirana je proslava 70-og rođendana don Anta Marđokića i mons. Petra Perkolića, kao i

50-godišnjica svećeničkog ređenja p. Kolje i mons. Stjepana Bulata. Na toj misi krizmalio se 70 kandidata. Pred oko 700 vjernika misu je predvodio mons. Petar Perkolić sa brojnim svećenicima.

Don Ante Marđokić umro je 29. oktobra 1993. godine.

Prihvatanje izjeglja sa Kosova, osobito iz Glavičice, na čelu sa župnikom don Tomom Petrovićem, 31. marta 1999. Policija je ču-

vala crkvu od stanovnika iz okoline, koji su pokušavali da je napadnu!

Dana 26. marta 2009. u Podgorici umro je don Milorad Defar. Njegovo tijelo čuvalo se u našoj crkvi. Tu bude i misa zadušnica, koju 27. marta koncelebriraju nadbiskup mons. Zef Gashi, mons. Ilija Janjić, biskup iz Kotora, kao i brojni svećenici.

Planira se otvaranje kancelarije Apostolske nuncijature u Podgorici.

VI. DOPRINOS REDOVNICA

DOPRINOS ČASNIH SESTARA SVETOG KRIŽA U PODGORICI (1912–13; 1948–52)

Tijekom Balkanskog rata, osobito u ratu za osvajanje Skadra, nije bilo crnogorske porodice koja nije izgubila nekog u ratu oko Skadra. Ne samo što je bilo mnogo poginulih, nego još više ranjenih i teško inficiranih. U takvim uslovima 18. oktobra 1912. pozivaju se časne sestre, uz posredovanje i preporuku biskupa mons. Uccelinija. Te časne sestre stižu na Cetinje 24. oktobra 1912. godine, kasnije i u Podgoricu, i smještaju ih u vojnim kasarnama, gdje se nalazilo 1.600 teških ranjenika, smještenih u barake. Takođe, sestre iz Podgorice idu i u Taraboš, gdje je bilo 7.000 ranjenih i teško inficiranih osoba. Bilo je to vrijeme kada je Crna Gora htjela osvojiti Skadar, bez obzira na cijenu.

Na početku bile su četiri sestre, koje su pošle pomoći ranjenima: sestra Regina Summereder, sestra Bonavita Cuconjić, sestra Lina Bošnjak i sestra Bonaventura Mozolovsky. Kralj Nikola ih je odlikovao "Danilovim ordenom".

„Samaritansku” misiju završavaju 21. aprila 1913. godine, nakon čega su se vratile u svoju provinciju u Đakovo, u Hrvatsku.

Dana 11. januara 1948. godine, Ministarstvo narodnog zdravlja na Cetinju poziva sestre svetog Križa preuzeti posao u novoj, tek osnovanoj bolnici. Posao u novoj podgoričkoj bolnici preuzimaju sestre na čelu sa sestrom Klarom Lucić, i još pet sestara, a kasnije i sestra Pacis sa sedam sestara. Na čelu ove zajednice bila je sestra Pacis. Bolnica je još bila u izgradnji, samo je nekoliko odjeljenja bilo u funkciji. Sestre su imale uređenu kuću sa kapelom, a misu je slavio njemački svećenik, ratni zarobljenik, don Bernard Austermann, koji je radio stolarske poslove u novoj bolnici.

Na blagdan svete Agneze, 21. januara 1948. Godine, sestre su imale po prvi puta misu u svojoj kapeli.

Nakon odlaska njemačkog svećenika, don Bernarda, u Njemačku, sestre su ostale bez svećenika, pa nijesu imale misu svakog dana, nego jednom nedjeljno. Dolazio je don Zef Demiraj, iz župe Gruda, ili don Pavle Marvulić iz Tuzi. Komunistička vlast nije dopuštala svećeniku slaviti svaki dan misu, kao što su se bili dogovorili ugovorom. Imale su problema i u vezi sa stanom, kao i sa mirom. Zbog takvih uslova, sestre Svetog Križa 2. jula 1952. godine napuštaju Podgoricu.

SESTRE SLUŽAVKE MALOGA ISUSA (1962–1991)

Tijekom 1962. godine, dr. Eva Velimirović tražila je sestre Služavke Maloga Isusa da preuzmu brigu nad Dječjom bolnicom u Podgorici, a primio ih je dr. Boro Filipović. Prva sestra koja je došla bila je sestra Arkadija, zatim sestra Damascena za kuhinju i sestra Krescencija za dječje odjeljenje. Nakon nje dolaze sestra Nives, sestra Jelena i sestra Sekundina. Sestre su imale stan u dječjoj bolnici, gdje su imale tri sobe na spratu. Porastom broja članova u toj bolnici, daje im se trosobni stan u prizemlju, blizu dječje bolnice, a jednu sobu pretvaraju u kapelu. Misu je za njih slavio p. Gjergj (Anselm) Marstjepaj, iz župe Tuzi.

Osim što su radile u bolnici, sestre su odlazile i na teren posjetiti siromašne, davati im potrebne lijekove itd. Porastom broja časnih sestara (redovnica), kao i odličnom saradnjom s liječnicima i medicinskim sestrama u bolnici, prepoznata je potreba za izgradnju kuće za redovnice, za što im se dijeli parcela blizu fabrike duvana, a sestre su za tu namjenu obezbijedile 500.000 dinara. Počele su izgradnju kuće i kapele, koja je služila ne samo za sestre, nego i za vjernike.

Dolaskom salezijanaca, 1966. godine, don Jože (Josip) Bakan, završio je nedovršenu kuću i kapelu za sestre. Blagoslov kuće i kapele je obavio nadbiskup barski mons. Aleksandar Tokić, a kapela koja je služila i župi, nazvana je „Presveto Srce Isusovo”. U toj kapeli pripremaju se djeca na prvu pričest i krizmu do 1969. godine. Prvi župnik, don Josip Bakan preselio se u novu, tek otvorenu crkvu 29. juna 1969. godine. Skupa s Bakanom pošle su i dvije sestre, koje su služile kao u pastoralu tako i u kuhinji.

Sestre Služavke Maloga Isusa, nakon početka raspada Jugoslavije i na početku rata u Bosni, prodale su kuću barskom nadbisku-

pu mons. Petru Perkoliću za 300.000 DM, a zatim su se preselile uglavnom u Sarajevo, odnosno u Bosnu i Hercegovinu, a neke i u provinciju Dalmacije.

SESTRE FRANJEVKE BEZGREŠNOG ZAČEĆA CETINJSKE PROVINCIJE

Na poziv salezijanskog inspektora, don Rudija Borštnika (majci provincijalki Gregoriji Ketiš, na Cetinju), dolaze u Podgoricu sestre franjevačke kongregacije Bezgrešnog Začeca iz crnogorske provincije na Cetinju. One dolaze služiti u Podgoričku župu 27. januara 1982. godine, a prve sestre koje su došle bile su sestra Veronika Kočović i sestra Bernarda Dani, koje su preuzele brigu ne samo za kuhinju i vrt, nego i za crkvu, vjeronauku i crkveni hor.

Odlaskom redovnica Služavki Maloga Isusa, barski nadbiskup mons. Petar Perkolić kuću i kapelu u naselju Kruševac povjerava franjevačkim sestrama. Sestre će igrati značajnu ulogu u Podgoričkoj bolnici, osobito u onkološkom odjeljenju, gdje je nekada bila poznata s. Silva Adžamić, a sada tu nastavlja svoju djelovanje posvećena i neumorna s. Lusha Bisaku, te s. Maria Tereza Nikolla.

Sestre u zajednici u Kruševcu uredile su kuću za djevojački dom. U toj kući su se sestre redovnice brinule za don Anta Marđokića, bivšeg župnika Štoja, i za don Milorada Defara, bivšeg župnika Gusinja, Bistražina, Škrelja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
272-774(497.16Podgorica)(091)

GJOLAJ, Nosh

Katolička crkva Presvetog Srca Isusovog Podgorica. Istorija jedne župe / Nosh Gjolak ; [fotografije arhiv župe] - Ljubljana : Salve, 2019

ISBN 978-961-289-048-3

COBISS.SI-ID 302022144

Nosh Gjolak sdb
Katolička crkva Presvetog Srca Isusovog Podgorica
Istorija jedne župe

FOTOGRAFIJE Arhiv župe

PRIPREMA ZA ŠTAMPU Bos&Graf

IZDAVAČ Don Bosko centar Podgorica

ZALOŽIO Salve d.o.o., Ljubljana, 2019

TIRAŽ 1.000

ŠTAMPA IVPE Cetinje, Crna Gora

9 789612 890483

